Marcin Oskierko[1]
Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie
Sławomir Żurawski[2]
Uniwersytet Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie
Marek Giec[3]

https://doi.org/10.29316/9788368103373_5

ROLA ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO UNII EUROPEJSKIEJ W KSZTAŁTOWANIU BEZPIECZEŃSTWA EUROPEJSKIEGO

THE ROLE OF THE EUROPEAN UNION'S CRISIS MANAGEMENT IN SHAPING EUROPEAN SECURITY

Streszczenie

Celem rozdziału jest analiza instytucji oraz mechanizmów reagowania kryzysowego UE, a także ocena ich znaczenia dla wzmacniania zdolności państw członkowskich do przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym. Rozdział podejmuje problem roli zarządzania kryzysowego Unii Europejskiej w systemie bezpieczeństwa europejskiego w kontekście współczesnych zagrożeń o charakterze transgranicznym. Przedstawiono rozwój unijnego systemu reagowania kryzysowego, w tym funkcjonowanie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności, Centrum Koordynacji

[1] https://orcid.org/0000-0003-3450-6037, e-mail: moskierko@panschelm.edu.pl
[2] https://orcid.org/0000-0001-9527-3391, e-mail: slawomir.zurawski@onet.pl
[3] https://orcid.org/0009-0006-1061-6740

Reagowania Kryzysowego oraz Zintegrowanego Mechanizmu Reagowania Kryzysowego. Analiza została uzupełniona o przykłady wykorzystania tych instrumentów w sytuacjach kryzysowych ostatnich lat, takich jak pandemia COVID-19, katastrofy naturalne oraz wojna w Ukrainie. Problem badawczy sformułowano: jaką rolę pełni system zarządzania kryzysowego UE w kształtowaniu bezpieczeństwa w Europie? W badaniach zastosowano analizę instytucjonalno-prawną, analizę dokumentów strategicznych Unii Europejskiej, analizę literatury przedmiotu oraz metodę studium przypadku. Wyniki wskazują, że system zarządzania kryzysowego UE stanowi istotny element bezpieczeństwa europejskiego, zwiększając zdolność państw członkowskich do skoordynowanego reagowania na zagrożenia o charakterze ponadnarodowym oraz wzmacniając odporność europejskiej architektury bezpieczeństwa.

Słowa kluczowe: zarządzanie kryzysowe UE, bezpieczeństwo europejskie, Unijny Mechanizm Ochrony Ludności, odporność państw, zagrożenia transgraniczne

Abstract

The article examines the role of the European Union's crisis management system within the broader framework of European security, in the context of contemporary transnational threats. The aim of the study is to analyse the institutions and mechanisms of EU crisis response and to assess their significance for strengthening Member States' ability to respond to crisis situations. The paper discusses the development of the EU crisis response system, including the functioning of the Union Civil Protection Mechanism, the Emergency Response Coordination Centre, and the Integrated Political Crisis Response arrangements. The analysis is complemented by selected case studies of recent crises, including the COVID-19 pandemic, natural disasters, and the war in Ukraine. The research is based on institutional and legal analysis, examination of EU strategic documents, literature review, and the case study method. The findings indicate that the EU crisis management system constitutes an important component of European security, enhancing coordinated response capabilities and strengthening the resilience of the European security architecture.

Keywords: EU crisis management, European security, EU Civil Protection Mechanism, state resilience, cross-border threats

Wstęp

Współczesne środowisko bezpieczeństwa europejskiego charakteryzuje się rosnącą złożonością zagrożeń o charakterze transgranicznym, wielowymiarowym i dynamicznym. Globalizacja procesów społeczno-gospodarczych, rozwój technologiczny, zmiany klimatyczne, migracje, pandemie

oraz konflikty zbrojne powodują, że bezpieczeństwo państw europejskich coraz częściej zależy od zdolności do współpracy międzynarodowej oraz koordynacji działań na poziomie regionalnym. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera zarządzanie kryzysowe jako element systemu bezpieczeństwa, obejmujący zapobieganie sytuacjom kryzysowym, przygotowanie do nich oraz reagowanie na ich skutki. Unia Europejska, mimo że nie jest klasyczną organizacją bezpieczeństwa zbiorowego, wykształciła w ostatnich dekadach rozbudowany system reagowania kryzysowego, oparty na współpracy państw członkowskich, instytucji unijnych oraz wyspecjalizowanych agencji. Rozwój tego systemu był konsekwencją zarówno ewolucji europejskiej architektury bezpieczeństwa po zakończeniu zimnej wojny, jak i doświadczeń wynikających z kolejnych kryzysów o charakterze ponadnarodowym. Szczególnie istotne znaczenie miały wydarzenia ostatnich lat, takie jak pandemia COVID-19, kryzys migracyjny, katastrofy naturalne oraz wojna w Ukrainie, które ujawniły potrzebę wzmacniania zdolności reagowania kryzysowego na poziomie Unii Europejskiej oraz integracji instrumentów cywilnych, politycznych i technologicznych.

W tym kontekście zasadne staje się podjęcie analizy roli zarządzania kryzysowego Unii Europejskiej w systemie bezpieczeństwa europejskiego. Problem badawczy rozdziału koncentruje się na określeniu znaczenia unijnych mechanizmów reagowania kryzysowego dla zdolności państw członkowskich do przeciwdziałania zagrożeniom o charakterze transgranicznym oraz na ocenie ich wpływu na funkcjonowanie europejskiej architektury bezpieczeństwa. Celem rozdziału jest analiza instytucjonalnych i operacyjnych instrumentów zarządzania kryzysowego UE, identyfikacja ich roli w reagowaniu na współczesne zagrożenia oraz ocena ich znaczenia dla wzmacniania odporności państw członkowskich. Przyjęto hipotezę badawczą, zgodnie z którą system zarządzania kryzysowego Unii Europejskiej stanowi istotny komponent bezpieczeństwa europejskiego, zwiększający zdolność państw członkowskich do reagowania na sytuacje kryzysowe poprzez koordynację działań, mobilizację wspólnych zasobów oraz rozwijanie ponadnarodowych zdolności reagowania. W rozdziale zastosowano analizę instytucjonalno-prawną, analizę dokumentów strategicznych i regulacyjnych Unii Europejskiej, analizę literatury przedmiotu oraz metodę studium przypadku odnoszącą się do wybranych kryzysów współczesnych. Zastosowano również

podejście systemowe, umożliwiające ukazanie zarządzania kryzysowego jako elementu szerszego systemu bezpieczeństwa europejskiego.

Bezpieczeństwo europejskie i rola Unii Europejskiej w reagowaniu kryzysowym

Bezpieczeństwo europejskie stanowi współcześnie złożony system współzależności politycznych, gospodarczych, militarnych i społecznych, w którym kluczową rolę odgrywają organizacje międzynarodowe oraz państwa narodowe. Po zakończeniu zimnej wojny bezpieczeństwo Europy przestało być definiowane wyłącznie w kategoriach militarnych, obejmując również zagrożenia pozamilitarne i nietradycyjne jego komponenty, związane z utrzymaniem pokoju, przeciwdziałaniem terroryzmowi, handlowi narkotykami oraz przestępczości zorganizowanej, ograniczaniem proliferacji broni masowego rażenia, ochroną środowiska naturalnego, a także zapobieganiem konfliktom etnicznym i ich eskalacji (Bryła, 2013). Bezpieczeństwo europejskie można analizować również z perspektywy teorii regionalnych kompleksów bezpieczeństwa (Regional Security Complex Theory), zgodnie z którą współzależność bezpieczeństwa koncentruje się przede wszystkim na poziomie regionalnym. Wynika to z faktu, że większość zagrożeń oddziałuje silniej na państwa geograficznie bliskie, co powoduje powstawanie regionalnych struktur bezpieczeństwa opartych na wzajemnych relacjach współpracy, rywalizacji oraz percepcji zagrożeń. W tym ujęciu Europa stanowi przykład regionu o wysokim stopniu współzależności bezpieczeństwa, w którym działania instytucji międzynarodowych, w tym Unii Europejskiej, wpływają na stabilność i zdolność reagowania państw członkowskich (Buzan, Wæver, 2003). W konsekwencji zarządzanie kryzysowe stało się jednym z podstawowych instrumentów zapewniania stabilności i odporności systemu bezpieczeństwa europejskiego.

Dążenia Unii Europejskiej do wzmacniania bezpieczeństwa w wymiarze zewnętrznym wynikają z kilku kluczowych uwarunkowań. Po pierwsze, związane są z aspiracją UE do umacniania własnej tożsamości oraz zwiększania znaczenia jako podmiotu stosunków międzynarodowych. Po drugie, wynikają z potrzeby rozszerzania procesu integracji europejskiej o obszary bezpieczeństwa i obronności. Po trzecie, stanowią odpowiedź na konieczność zapewnienia bezpieczeństwa poprzez przeciwdziałanie istniejącym

zagrożeniom oraz ograniczanie ryzyka ich wystąpienia w przyszłości (Jagusiak, Moch, 2023). NATO pozostaje strukturą bezpieczeństwa zbiorowego o rozwiniętych zdolnościach operacyjnych i gotowości do działania w wymiarze militarnym. Unia Europejska natomiast, choć nie jest klasyczną organizacją bezpieczeństwa zbiorowego, odgrywa coraz większą rolę w kompleksowym reagowaniu na współczesne zagrożenia. W obliczu dynamicznych zmian środowiska bezpieczeństwa, w tym zagrożeń wynikających z działań Federacji Rosyjskiej, szczególnego znaczenia nabiera komplementarność potencjałów Unii Europejskiej i NATO. Współpraca obu organizacji może obejmować nie tylko uzupełnianie militarnych zdolności NATO pozawojskowymi instrumentami UE, lecz także rozwijanie wspólnych zdolności w obszarach takich jak cyberbezpieczeństwo, przeciwdziałanie dezinformacji, ochrona infrastruktury krytycznej oraz budowanie odporności państw i społeczeństw na zagrożenia hybrydowe. Współdziałanie to wzmacnia europejski system bezpieczeństwa, łącząc potencjał militarny NATO z cywilnymi, gospodarczymi i instytucjonalnymi zasobami Unii Europejskiej (Madej, 2022).

Istotnym elementem tej ewolucji było przyjęcie koncepcji kompleksowego podejścia do bezpieczeństwa (comprehensive approach), zakładającego integrację polityk sektorowych, zdolności reagowania kryzysowego oraz instrumentów finansowych i prawnych. Podejście to znajduje odzwierciedlenie w dokumentach strategicznych UE, takich jak Globalna Strategia UE z 2016 r. (European External Action Service, 2016) oraz Strategiczny Kompas z 2022 r. (Council of the European Union, 2022), które podkreślają znaczenie odporności (resilience) państw członkowskich i społeczeństw europejskich Odporność ta rozumiana jest jako zdolność do zapobiegania kryzysom, przygotowania na ich wystąpienie, skutecznego reagowania oraz odbudowy po ich zakończeniu.

W tym kontekście zarządzanie kryzysowe stało się jednym z filarów bezpieczeństwa europejskiego, umożliwiając koordynację działań państw członkowskich w sytuacjach zagrożeń o charakterze ponadnarodowym. Mechanizmy unijne nie zastępują krajowych systemów reagowania, lecz je uzupełniają, wzmacniając interoperacyjność struktur odpowiedzialnych za bezpieczeństwo oraz umożliwiając szybkie mobilizowanie zasobów w sytuacjach kryzysowych. Szczególne znaczenie ma tu zasada solidarności,

wyrażona w art. 222 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, zobowiązujący państwa członkowskie do wspólnego działania w przypadku katastrof naturalnych, zamachów terrorystycznych lub innych poważnych zagrożeń (European Union, 2012).

Rosnąca rola UE w zarządzaniu kryzysowym wynika również z transformacji środowiska bezpieczeństwa w Europie. Kryzysy ostatnich lat – w tym pandemia COVID-19, kryzys migracyjny, katastrofy klimatyczne oraz wojna w Ukrainie – pokazały, że bezpieczeństwo państw europejskich ma charakter współzależny i wymaga skoordynowanych działań na poziomie ponadnarodowym (Council of the European Union, 2022). Doświadczenia te przyczyniły się do wzmocnienia instrumentów reagowania kryzysowego oraz zwiększenia znaczenia współpracy między instytucjami unijnymi a państwami członkowskimi. W rezultacie zarządzanie kryzysowe Unii Europejskiej należy postrzegać jako istotny komponent systemu bezpieczeństwa europejskiego, którego funkcją jest zwiększanie zdolności reagowania na zagrożenia transgraniczne, wzmacnianie odporności państw członkowskich oraz budowanie wspólnych zdolności reagowania na sytuacje kryzysowe (Decyzja nr 1313/2013/UE, 2013). System ten stanowi jeden z elementów szerszej architektury bezpieczeństwa europejskiego, obejmującej zarówno struktury cywilne, jak i wojskowe, a jego znaczenie rośnie wraz ze wzrostem liczby złożonych zagrożeń o charakterze wielowymiarowym.

Instytucje odpowiedzialne za zarządzanie kryzysowe w UE

Kluczową rolę w systemie zarządzania kryzysowego Unii Europejskiej odgrywa Komisja Europejska, w szczególności Dyrekcja Generalna ds. Ochrony Ludności i Pomocy Humanitarnej (DG ECHO), odpowiedzialna za opracowywanie i realizację polityki reagowania kryzysowego oraz pomocy humanitarnej. DG ECHO koordynuje działania podejmowane w ramach Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności, mobilizując zasoby państw członkowskich oraz współpracując z organizacjami międzynarodowymi i partnerami lokalnymi. Zakres jej działalności obejmuje zapobieganie katastrofom, ograniczanie ich skutków oraz udzielanie wsparcia państwom i społecznościom dotkniętym sytuacjami kryzysowymi, zarówno w przypadku katastrof naturalnych, jak i zdarzeń spowodowanych działalnością człowieka (Mucha, 2023).

Na szczeblu politycznym koordynację reakcji Unii Europejskiej w sytuacjach poważnych kryzysów wspierają Rada Unii Europejskiej, jej prezydencja oraz Komitet Stałych Przedstawicieli (COREPER), wykorzystując Zintegrowany Mechanizm Reagowania Kryzysowego (IPCR). Mechanizm ten umożliwia szybkie gromadzenie informacji, prowadzenie konsultacji międzyinstytucjonalnych oraz przygotowywanie decyzji politycznych dotyczących reagowania kryzysowego.

W zarządzaniu kryzysowym Unii Europejskiej uczestniczą również inne instytucje i podmioty, w tym Parlament Europejski, agencje unijne oraz wyspecjalizowane systemy wsparcia. Parlament Europejski pełni funkcję ustawodawczą i kontrolną, uczestnicząc w procesie tworzenia regulacji prawnych oraz zatwierdzaniu środków finansowych przeznaczonych na reagowanie kryzysowe. Istotną rolę w obszarze bezpieczeństwa zdrowotnego odgrywa Europejskie Centrum ds. Zapobiegania i Kontroli Chorób (ECDC), które odpowiada za monitorowanie chorób zakaźnych, identyfikację nowych zagrożeń zdrowotnych oraz wspieranie państw członkowskich w zapobieganiu i kontroli epidemii. Do jego kluczowych zadań należy prowadzenie sieci nadzoru epidemiologicznego, obsługa systemów wczesnego ostrzegania i reagowania, opracowywanie opinii naukowych oraz informowanie o ryzyku zdrowotnym (ECDC, 2025). System zarządzania kryzysowego UE wspierany jest również przez narzędzia technologiczne i sieci współpracy. Program kosmiczny Copernicus, w szczególności usługa Emergency Management Service, dostarcza danych satelitarnych umożliwiających monitorowanie sytuacji kryzysowych, mapowanie skutków katastrof oraz planowanie działań ratowniczych. Ważną rolę odgrywa także Europejska Sieć Wiedzy Ochrony Ludności (UCPKN), która wspiera szkolenia, ćwiczenia oraz wymianę doświadczeń i dobrych praktyk między państwami członkowskimi.

Udział instytucji unijnych, agencji wyspecjalizowanych oraz systemów wsparcia technologicznego pokazuje wielopoziomowy charakter zarządzania kryzysowego w Unii Europejskiej, łączący działania operacyjne, eksperckie i legislacyjne w celu zwiększania odporności państw członkowskich na zagrożenia o charakterze transgranicznym.

Mechanizmy zarządzania kryzysowego w Unii Europejskiej

Podstawowym instrumentem operacyjnego reagowania kryzysowego w Unii Europejskiej jest Unijny Mechanizm Ochrony Ludności (UCPM), ustanowiony decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1313/2013/UE. Mechanizm ten umożliwia koordynację pomocy państw członkowskich w przypadku klęsk żywiołowych, katastrof technologicznych oraz innych sytuacji kryzysowych zarówno na terytorium Unii Europejskiej, jak i poza jej granicami (Decyzja nr 1313/2013/UE, 2013).

Unijny Mechanizm Ochrony Ludności funkcjonuje jako wielopoziomowy system współpracy państw uczestniczących, oparty na strukturze obejmującej Centrum Koordynacji Reagowania Kryzysowego (ERCC), europejską pulę ochrony ludności (European Civil Protection Pool – ECPP), Wspólny System Łączności i Informowania w Sytuacjach Kryzysowych (CECIS) oraz krajowe punkty kontaktowe. ERCC zapewnia całodobową zdolność operacyjną, koordynując działania pomocowe i analizując informacje o sytuacjach kryzysowych (European Commission, 2026). Europejska pula ochrony ludności stanowi dobrowolny zasób zdolności reagowania zgłaszanych przez państwa członkowskie, obejmujący wyspecjalizowane zespoły ratownicze, moduły interwencyjne, sprzęt oraz ekspertów. System CECIS umożliwia natomiast szybką komunikację między ERCC a państwami uczestniczącymi oraz wymianę informacji dotyczących potrzeb i dostępnych zasobów (Paluch, 2024).

Istotne wzmocnienie funkcjonowania mechanizmu nastąpiło w wyniku przyjęcia rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/836 z dnia 20 maja 2021 r., zmieniającego decyzję nr 1313/2013/UE. Nowelizacja ta była odpowiedzią na doświadczenia związane z pandemią COVID-19 oraz rosnącą liczbą zagrożeń o charakterze transgranicznym. Szczególne znaczenie miało rozszerzenie inicjatywy rescEU, obejmujące tworzenie europejskiej rezerwy strategicznych zasobów reagowania kryzysowego, takich jak zapasy medyczne, środki transportu, sprzęt do zwalczania pożarów lasów czy zdolności reagowania na zagrożenia chemiczne, biologiczne, radiologiczne i jądrowe. Rozporządzenie umożliwiło Komisji Europejskiej bezpośrednie finansowanie, nabywanie lub wynajmowanie takich zdolności,

co wzmocniło operacyjną autonomię Unii Europejskiej w sytuacjach nadzwyczajnych (European Union, 2021).

Jednocześnie zwiększono wsparcie finansowe dla działań zapobiegawczych, przygotowawczych i reagowania kryzysowego oraz rozwinięto Europejską Sieć Wiedzy Ochrony Ludności jako narzędzie wymiany doświadczeń i doskonalenia kompetencji w zakresie ochrony ludności. W rezultacie zmiany wprowadzone rozporządzeniem (UE) 2021/836 przyczyniły się do zwiększenia odporności systemu zarządzania kryzysowego Unii Europejskiej oraz wzmocnienia solidarności między państwami członkowskimi w obliczu współczesnych zagrożeń.

W przypadku poważnych i złożonych sytuacji kryzysowych Unia Europejska wykorzystuje Zintegrowany Mechanizm Reagowania Kryzysowego (Integrated Political Crisis Response – IPCR), który umożliwia koordynację reakcji politycznej na poziomie instytucji unijnych i państw członkowskich. Mechanizm ten wspiera działania Rady Unii Europejskiej, jej prezydencji oraz Komitetu Stałych Przedstawicieli (COREPER), zapewniając narzędzia umożliwiające gromadzenie i analizę informacji, koordynację współpracy międzyinstytucjonalnej oraz przygotowanie propozycji działań politycznych. IPCR może funkcjonować w różnych trybach, od monitorowania sytuacji i wymiany informacji po pełną aktywację, obejmującą przygotowywanie propozycji decyzji dla Rady UE lub Rady Europejskiej (Council of the European Union). Mechanizmy zarządzania kryzysowego Unii Europejskiej tworzą zintegrowany system reagowania, łączący zdolności operacyjne państw członkowskich z instrumentami koordynacyjnymi instytucji unijnych oraz umożliwiający skuteczną reakcję na zagrożenia o charakterze transgranicznym.

Funkcjonowanie systemu zarządzania kryzysowego UE w wybranych sytuacjach kryzysowych

Funkcjonowanie systemu zarządzania kryzysowego Unii Europejskiej można najlepiej ocenić poprzez analizę wybranych sytuacji kryzysowych, w których wykorzystano unijne mechanizmy reagowania. Doświadczenia ostatnich lat pokazują, że instrumenty UE są wykorzystywane zarówno w przypadku zagrożeń zdrowotnych, katastrof naturalnych, jak i konfliktów zbrojnych oraz kryzysów humanitarnych. Analiza studiów przypadków

pozwala ocenić skuteczność współpracy państw członkowskich oraz rolę instytucji unijnych w koordynowaniu działań pomocowych.

Pandemia COVID-19 stała się transgranicznym kryzysem o charakterze globalnym, oddziałującym nie tylko na systemy ochrony zdrowia, lecz także na gospodarkę i życie społeczne państw członkowskich Unii Europejskiej (Marcinkowski, 2023). Kryzys ten ujawnił ograniczony zakres kompetencji UE w obszarze zdrowia publicznego, który pozostaje w dużej mierze domeną państw członkowskich (Żyłka, 2024), a także niedostateczny poziom koordynacji działań w początkowej fazie pandemii. Jednocześnie doświadczenia pandemii pokazały niewystarczający charakter dotychczasowych instrumentów reagowania na poważne transgraniczne zagrożenia zdrowotne oraz potrzebę wzmocnienia roli Unii Europejskiej w obszarze bezpieczeństwa zdrowotnego. W konsekwencji pandemia stała się impulsem do zmian instytucjonalnych i prawnych prowadzących do rozwoju koncepcji Europejskiej Unii Zdrowotnej oraz nowych mechanizmów reagowania kryzysowego (Maciejczyk-Krysiak, 2024).

W odpowiedzi na pandemię COVID-19 Unia Europejska stopniowo rozwijała instrumenty koordynacji działań państw członkowskich, obejmujące zarówno obszar zdrowia publicznego, jak i wsparcie gospodarcze oraz logistyczne. Jednym z kluczowych elementów była organizacja wspólnych zakupów szczepionek i środków ochrony medycznej, co umożliwiło zapewnienie ich dostępności na rynku europejskim oraz ograniczenie konkurencji między państwami członkowskimi. Równolegle rozwijano systemy monitorowania zagrożeń epidemiologicznych oraz współpracę instytucji unijnych z krajowymi systemami ochrony zdrowia. W dłuższej perspektywie pandemia COVID-19 przyczyniła się do zwiększenia znaczenia współpracy europejskiej w obszarze zarządzania kryzysowego oraz do rozwoju instrumentów solidarnościowych, które mogą być wykorzystywane w przypadku innych zagrożeń o charakterze transgranicznym.

Doświadczenia pandemii przyczyniły się do wzmocnienia europejskiego systemu zarządzania zagrożeniami zdrowotnymi, czego wyrazem było m.in. utworzenie Urzędu ds. Gotowości i Reagowania na Stany Zagrożenia Zdrowia (HERA), rozwój rezerw medycznych rescEU oraz zwiększenie roli instytucji takich jak Europejskie Centrum ds. Zapobiegania i Kontroli Chorób (ECDC) i Europejska Agencja Leków (EMA). Pandemia COVID-19

stała się zatem istotnym impulsem do dalszego rozwoju unijnego systemu zarządzania kryzysowego i wzmacniania odporności Unii Europejskiej na zagrożenia o charakterze transgranicznym (Żyłka, 2024).

Rozwój europejskich zdolności reagowania kryzysowego należy również rozpatrywać w szerszym kontekście ewolucji polityki bezpieczeństwa Unii Europejskiej po wejściu w życie Traktatu z Lizbony. Reforma instytucjonalna umożliwiła bowiem tworzenie nowych organów i mechanizmów współpracy w obszarze bezpieczeństwa i obrony, przy jednoczesnym zachowaniu decyzyjnej roli państw członkowskich. W konsekwencji polityka bezpieczeństwa UE przyjęła charakter hybrydowy, łączący elementy międzyrządowe i ponadnarodowe, co ma istotne znaczenie dla zdolności reagowania na współczesne zagrożenia transgraniczne (Piechowicz, 2023).

Agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 r. doprowadziła do uruchomienia największej operacji Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności od momentu jego powstania. Ukraina zwróciła się o pomoc za pośrednictwem mechanizmu jeszcze przed rozpoczęciem działań zbrojnych, a po wybuchu wojny liczba wniosków o wsparcie systematycznie rosła, obejmując m.in. obszary zdrowia, schronienia, energii, transportu i logistyki, sprzętu ratowniczego oraz reagowania na zagrożenia CBRN (Paluch, 2024). Unia Europejska, działając poprzez Centrum Koordynacji Reagowania Kryzysowego (ERCC) oraz mechanizm rescEU, skoordynowała dostarczanie pomocy humanitarnej i technicznej, obejmującej m.in. sprzęt medyczny, generatory prądu, środki ochrony osobistej oraz wyposażenie ratownicze. Wsparcie realizowane było za pośrednictwem logistycznych hubów zlokalizowanych w Polsce, Rumunii i na Słowacji, a także poprzez ewakuacje medyczne pacjentów z Ukrainy do szpitali w państwach europejskich. Działania te potwierdziły zdolność Unii Europejskiej do mobilizacji zasobów państw członkowskich oraz koordynacji pomocy w warunkach długotrwałego konfliktu zbrojnego o charakterze humanitarnym (Paluch, 2024).

Szczególną rolę w realizacji operacji pomocowych odegrały państwa graniczne Unii Europejskiej, zwłaszcza Polska, która stała się jednym z głównych centrów logistycznych wsparcia Ukrainy. Na terytorium Polski funkcjonowały huby logistyczne Unii Europejskiej oraz centrum ewakuacji medycznej Medevac Hub w Rzeszowie, wspierające transport pacjentów do placówek medycznych w państwach członkowskich. Doświadczenia te

potwierdzają znaczenie współpracy między poziomami krajowym i unijnym w systemie zarządzania kryzysowego UE.

W literaturze wskazuje się, że do najpoważniejszych kryzysów globalnych ostatnich lat – obok kryzysu zdrowotnego związanego z pandemią COVID-19 oraz kryzysu bezpieczeństwa wywołanego agresją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę – należy również kryzys klimatyczny, którego konsekwencje w XXI w. ulegają nasileniu i generują złożone, wielosektorowe skutki (Mik, 2024).

Katastrofy naturalne, w tym pożary lasów, stają się coraz częstszym wyzwaniem dla państw europejskich w związku z nasilającymi się skutkami zmian klimatu. W ostatnich latach Unia Europejska systematycznie rozwijała zdolności reagowania w tym obszarze, rozbudowując europejską pulę ochrony ludności oraz rezerwę rescEU. Mechanizmy te umożliwiają szybkie rozmieszczenie wyspecjalizowanych zespołów ratowniczych, sprzętu gaśniczego oraz wsparcia logistycznego w przypadku katastrof naturalnych o dużej skali.

Przykładem wykorzystania unijnych mechanizmów reagowania kryzysowego w obliczu katastrof naturalnych były pożary lasów w Grecji w 2024 r. W odpowiedzi na sytuację kryzysową uruchomiono Unijny Mechanizm Ochrony Ludności (UCPM), a Centrum Koordynacji Reagowania Kryzysowego (ERCC) skoordynowało działania państw członkowskich, obejmujące m.in. wysłanie samolotów gaśniczych oraz wsparcie techniczne. Równolegle wykorzystano system satelitarny Copernicus Emergency Management Service do monitorowania sytuacji i planowania działań ratowniczych. Przypadek ten potwierdził znaczenie wspólnych europejskich zdolności reagowania w sytuacjach katastrof naturalnych o dużej skali oraz rosnącą rolę mechanizmów solidarnościowych w systemie zarządzania kryzysowego UE (European Commission, 2026).

Analiza doświadczeń ostatnich lat, obejmujących pandemię COVID-19, katastrofy naturalne oraz wojnę w Ukrainie, wskazuje, że system zarządzania kryzysowego Unii Europejskiej ulega stopniowemu wzmocnieniu. Rozwój instrumentów operacyjnych, politycznych i finansowych umożliwia coraz bardziej skoordynowane reagowanie na zagrożenia transgraniczne oraz zwiększa odporność państw członkowskich na sytuacje kryzysowe o charakterze wielowymiarowym.

Podsumowanie

System zarządzania kryzysowego Unii Europejskiej stanowi obecnie jeden z istotnych elementów europejskiej architektury bezpieczeństwa, odpowiadający na rosnącą złożoność zagrożeń o charakterze transgranicznym. Analiza instytucji i mechanizmów reagowania kryzysowego UE, w szczególności Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności, Centrum Koordynacji Reagowania Kryzysowego oraz Zintegrowanego Mechanizmu Reagowania Kryzysowego, wskazuje na stopniowe wzmacnianie zdolności Unii Europejskiej do koordynowania działań państw członkowskich w sytuacjach nadzwyczajnych.

Studia przypadków obejmujące pandemię COVID-19, wojnę w Ukrainie oraz katastrofy naturalne potwierdzają, że doświadczenia kolejnych kryzysów przyczyniają się do rozwoju instrumentów reagowania kryzysowego oraz zwiększania poziomu współpracy między państwami członkowskimi i instytucjami unijnymi. Szczególnie widoczne jest to w rozbudowie zdolności operacyjnych rescEU, rozwoju europejskiego systemu reagowania na zagrożenia zdrowotne oraz wzmocnieniu mechanizmów solidarnościowych.

Jednocześnie analiza funkcjonowania unijnego systemu reagowania kryzysowego wskazuje, że jego skuteczność zależy od współpracy państw członkowskich oraz komplementarności poziomów krajowego i unijnego. Unia Europejska nie zastępuje krajowych systemów zarządzania kryzysowego, lecz pełni funkcję koordynacyjną, wspierając mobilizację zasobów, wymianę informacji oraz wspólne działania w sytuacjach kryzysowych.

W rezultacie można stwierdzić, że zarządzanie kryzysowe UE staje się coraz ważniejszym instrumentem wzmacniania odporności europejskiego systemu bezpieczeństwa. Rosnąca liczba zagrożeń o charakterze globalnym – zdrowotnych, klimatycznych, technologicznych i militarnych – wskazuje, że rozwój wspólnych zdolności reagowania kryzysowego pozostanie jednym z kluczowych kierunków integracji europejskiej w obszarze bezpieczeństwa.

Literatura

1. Bryła, J. (2013). System zarządzania kryzysami Unii Europejskiej – znaczenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego. *Przegląd Politologiczny, 2*, 101-116.

2. Buzan, B., Wæver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security.* Cambridge University Press.
3. Council of the European Union. (2022). *A strategic Compass for security and defence*. Pobrane z: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/strategic-compass/ (dostęp: 17.01.2026).
4. Council of the European Union. (2024). *The integrated political crisis response (IPCR).* Pobrane z: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/ipcr-response-to-crises/ (dostęp: 17.01.2026).
5. ECDC. (2025). Consolidated annual activity report 2024. *European Centre for Disease Prevention and Control*. Pobrane z: https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/consolidated-annual-activity-report-2024 (dostęp: 17.01.2026).
6. European Commission. (2026). *Emergency Response Coordination Centre (ERCC).* Pobrane z: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/emergency-response-coordination-centre-ercc_en (dostęp: 17.01.2026).
7. European External Action Service. (2016). *Shared vision, common action: A stronger Europe. A global strategy for the European Union's foreign and security policy*. Pobrane z: https://www.coe-civ.eu/kh/a-global-strategy-for-the-european-unions-foreign-and-security-policy (dostęp: 17.01.2026).
8. European Union. (2012). *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej* (Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012).
9. European Union. (2013). *Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1313/2013/UE z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności* (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013).
10. European Union. (2021). *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/836 z dnia 20 maja 2021 r. zmieniające decyzję nr 1313/2013/UE w sprawie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności* (Dz. Urz. UE L 185 z 26.05.2021).
11. OCHA. (2024). *Greece – wildfires, update (media, Greek Civil Protection, EFFIS) (ECHO Daily Flash of 13 August 2024).* ReliefWeb. Pobrane z: https://reliefweb.int/report/greece/greece-wildfires-update-media-greek-civil-protection-effis-echo-daily-flash-13-august-2024 (dostęp: 17.01.2026).

12. Jagusiak, B., Moch, N. (2023). Unia Europejska jako wspólnota bezpieczeństwa i obronności. *Studia Wschodnioeuropejskie, 19*(2), 336-359. https://doi.org/10.31971/24500267.20.22
13. Maciejczyk-Krysiak, N. (2024). Europejski mechanizm reagowania na zagrożenia zdrowotne w ramach Europejskiej Unii Zdrowotnej. *Prawo i Więź, 6*(53), 645-664. https://doi.org/10.36128/PRIW.VI53.1160
14. Madej, M. (2022). Kilka uwag o miejscu Unii Europejskiej w polskiej polityce bezpieczeństwa po rosyjskiej inwazji na Ukrainę. W: R. Kuźniar (red.), *Bezpieczeństwo Polski w świetle wojny na wschodzie* (s. 103-114). Wydawnictwo Naukowe Scholar.
15. Marcinkowski, T. (2023). Dylematy kryzysowe Unii Europejskiej: pandemia i zielony ład. *Rocznik Integracji Europejskiej, 17*, 207-220. https://doi.org/10.14746/rie.2023.17.13
16. Mik, C. (2024). Wpływ kryzysów globalnych na zmianę podejścia Unii Europejskiej do sytuacji kryzysowych. Aspekty prawne, *Prawo i Więź, 6* (53), 363-397. https://doi.org/10.36128/PRIW.VI53.1229
17. Mucha, M. (2023). Międzynarodowe mechanizmy pomocy krajom dotkniętym katastrofą oraz działania ratownicze zespołów poszukiwawczo-ratowniczych na przykładzie misji polskiej ciężkiej grupy poszukiwawczo-ratowniczej po trzęsieniu ziemi w Turcji. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 17*(1)*,* 116-144. https://doi.org/10.34862/rbm.2023.1.6
18. Paluch, A. (2024). Unijny mechanizm ochrony ludności wobec współczesnych sytuacji kryzysowych – uwagi de lege lata i de lege ferenda, *Prawo i Więź, 6*(53), 1105-1136. https://doi.org/10.36128/PRIW.VI53.839
19. Piechowicz, M. (2023). Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony UE w perspektywie teoretycznej, praktycznej i agencyjno-instytucjonalnej, *Przegląd Politologiczny, 1*, 37-51. https://doi.org/10.14746/pp.2022.28.1.3
20. Żyłka, B. (2024). Kryzys epidemiologiczny COVID-19 i jego wpływ na transformację unijnego systemu zarządzania transgranicznymi zagrożeniami zdrowotnymi. Działania Unii Europejskiej w kontekście pandemii. *Prawo i Więź, 6*(53)*.* 597-615. https://doi.org/10.36128/PRIW.VI53.1143